

<https://doi.org/10.36719/2789-6919/43/54-56>

Gülzar Əlizadə

Milli Aviasiya Akademiyası

<https://orcid.org/0009-0009-2778-9068>

galizada@naa.edu.az

Müasir linqvistik və linqvodidaktik məsələlər

Xülasə

“Müasir linqvistik və linqvodidaktik məsələlər” dedikdə, müasir dilçilikdəki bütün məsələlər və istənilən bir dilin dil öyrənmə metodları, bunlarla bağlı bütün problemlər nəzərdə tutulur. Ümumiyyətlə, müasir linqvistika dilin ümumi funksiyalarını, strukturlarını, ifadə və istifadə formalarını, bununla yanaşı onun inkişafını öyrənən bir sahədir. Dilçiliyin linqvistika sahəsindən başqa onun Linqvodidaktika adlanan böyük bir sahəsi də vardır. Bu geniş sahə isə dil öyrənmə və tədrisinin nəzəri və praktiki məsələlərini araşdıran bir sahədir.

Dilin 2 əsas sahəsini əhatə edən linqvistika və linqvodidaktika dedikdə, linqvodidaktikada olan aktual problem və məsələlər həm dilin öyrənilməsi və tədrisi ilə, həm də dilin sosial, mədəni və texnoloji aspektləri ilə bağlı geniş müzakirələrə səbəb olur.

Ümumiyyətlə linqvodidaktika, intellektual və nitqin inkişafı, xarici dilin tədrisi prosesi, mədəniyyət-lərarası ünsiyyət vasitəsi mənasına gəlir. Digər tərəfdən, linqvodidaktika dedikdə, dilin və onun strukturunun elmi tədqiqi, bununla belə qrammatika, sintaksis və fonetikanın öyrənilməsi, dilçiliyin spesifik sahələri olan sosiolinqvistika, dialektologiya, psixolinqvistika, hesablama dilçilik, müqayisəli dilçilik və struktur dilçilik kimi bölmələrini öyrənən dilçilik sahəsi başa düşülür (Vygotsky, 1986).

Açar sözlər: linqvistika, linqvodidaktika, yanaşmalar, metodlar, dilçilikdə məsələlər, dil öyrənmə

Gulnar Alizadeh

National Aviation Academy

<https://orcid.org/0009-0009-2778-9068>

galizada@naa.edu.az

Modern linguistic and linguodidactic issues

Abstract

In "Modern linguistic and linguodidactic issues", all needs in modern linguistics and language learning methods of any language, all related programs are covered. modern linguistics is a field that studies the general functions, structures, expressions and forms of use of the language, as well as its development. In addition to linguistics, there is a large field called Linguodidactics. With this broad scope, it is a field that examines the theoretical and practical issues of language learning and teaching.

Linguistics, which covers 2 main areas of language, is called linguodidactics, which leads to wide discussions about the actual problem in linguodidactics and the learning and teaching of any language, as well as the social, cultural and technological aspects of the language.

In general, linguistic didactics means the development of intellectual and speech, the process of teaching a foreign language, a means of intercultural communication. On the other hand, linguistic didactics refers to the scientific study of language and its structure, including the study of grammar, syntax and phonetics, the specific fields of linguistics, such as sociolinguistics, dialectology, psycholinguistics, computational linguistics, comparative linguistics and structural linguistics.

Keywords: linguistics, linguistic didactics, approaches, methods, problems in linguistics, language learning

Giriş

Müasir linqvistika və linqvodidaktikadan danışdıqda həm onların üstünlükləri, həm onların çətinlikləri, həm də onların qarşılıqlı əlaqəsini vurğulamaq ön plana keçir. Bu hər iki sahənin araşdırılması üçün bunlara fərdi olaraq yanaşmaq, ayrı-ayrılıqda analiz etmək lazımdır.

Müasir linqvistikada əsas məsələlər. Ümumiyyətlə, müasir linqvistikanın əsas məsələlərini araşdırarkən orada olan əsas anlayışları öyrənmək lazımdır. Müasir linqvistikanın əsas anlayışları aşağıda sadalanan kimidir: strukturalizm, funksionalizm, generativ dilçilik və digər yanaşmaların müqayisəsi (Brown, H. Douglas, 1980).

Strukturalizm dilin əsas və strukturlarını və onların qarşılıqlı əlaqələrinin olduğunu irəli sürən bir yanaşmadır. Bu nəzəriyyənin məğzini dilin planlı və sistemli quruluşa malik olmasını göstərən yanaşma təşkil edir. Ümumiyyətlə, strukturalizm, dilin mənasını və qaydalarını və özü ilə qarşılıqlı əlaqəli olan komponentləri ilə məşğul olur (Saussure, 1916).

Tədqiqat

Funksionalizm dilçilikdə dilin əsas məqsədini və funksiyalarını araşdıran bir yanaşmadır. Funksionalizm, dilin strukturundan daha çox onun istifadəsinə, ünsiyyətdə danışanların və yazanların məqsəd və ehtiyaclarına diqqət yetirir. Funksionalistlər dilin əsasən sosial və kommunikativ funksiyalarını ön plana çıxarırlar. Bu yanaşma dilin necə və niyə istifadə olunduğuna fokuslanır və dilin inkişafını həm daxili, həm də xarici faktorlardan asılı olaraq izah etməyə çalışır. Funksionalizm müasir dilçiliyin ən vacib yanaşmalarından biridir, çünki bu yanaşma təkcə dilin strukturunu yox, həmçinin dilin istifadəsini və məqsədini araşdırır. Dilçiliyin bu yanaşması, dilin sosial və kommunikativ aspektlərini aydınlaşdırmağa fokuslanır və dilin yalnızca formalarının deyil, həmçinin məzmununun necə və niyə istifadə olunduğunu araşdırmağa və aydınlaşdırmağa çalışır (Michael, 1973).

Dilçiliyin daha bir aspekt və yanaşmalarından olan generativ dilçilik dilin strukturuna bağlı olan bir sahədir. Belə ki, Generativ Dilçilik (Generative Linguistics), dilin strukturunu başa düşmək üçün inkişaf etdirilmiş bir yanaşmadır və bu yanaşma əsasında Noam Chomsky tərəfindən təqdim edilən nəzəriyyələr dayanır. Generativ dilçilik, dilin insan beynində təbii olaraq mövcud olan və hər bir insanın dil öyrənmə qabiliyyətini təmin edən daxili bir qrammatika olduğunu iddia edir. Bu yanaşmaya əsasən, dilin öyrənilməsi yalnız xarici təsirlərdən deyil, həm də beynin dilə aid qlobal quruluşlarından asılıdır. Dilin quruluşunu, dilin insan tərəfindən öyrənilməsini təmin edən əsas sahələrdən biri olan generativ dilçilik dilçiliyin əsasını təşkil edir (Noam, 1965).

Linqvodidaktikada müasir yanaşmalar. Kommunikativ yanaşma: bu yanaşma əsasən dilin bütün aspektlərinin, yəni dilin bütün sahələrinin birlikdə inkişafı və istifadəsini əhatə edir. Dilin öyrənilməsində əsasən danışmaq və yazma bacarıqlarının inkişafına yönəlmiş metodlar da bu yanaşma içərisində birləşmişdir. Bu yanaşma, dilin real həyatda istifadəsinə yönəlir və danışmaq, yazma bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün istifadə edilir. Öyrənənlər dilin sosial və kommunikativ funksiyalarını öyrənir və təcrübə ilə bacarıqlarını artırır. Bu yanaşma, dilin əsas məqsədini real həyatda kommunikasiya qurmaq və anlaşma metodlarını əhatə edir. Bu yanaşmada danışmaq, müzakirə və digər interaktiv məşğələlər vasitəsilə öyrənənlərə dilin gündəlik həyatımızda necə istifadə edildiyi öyrədilir (Claire, 1986).

Kommunikativ yanaşmanın əsas xüsusiyyətləri aşağıdakı kimidir:

Öyrənənlərə real ünsiyyət situasiyalarında dildən istifadə etmə bacarığı təbliğ olunur.

Bu yanaşma sayəsində dilin sosial və mədəni aspektlərini öyrənmək şansı genişdir.

Rəsmi və qeyri-rəsmi yazı və danışmaq bacarıqlarının inkişafına xüsusi diqqət yetirilir (David, 1991). Linqvodidaktikanın ən əsas yanaşması olan kommunikativ yanaşmadan başqa, interaktiv, problem-həll yanaşması, avtorizasiya, konstruktivizm və tapşırıq əsaslı yanaşmaları da vardır.

İnteraktiv yanaşma aktiv iştirak və qarşılıqlı əlaqə vasitəsi ilə müzakirələr apararaq, tapşırıqlar əsasında dil bacarıqlarının təcrübəsinə və inkişafına kömək edir. Problem-həll yanaşması isə dildəki praktik problem həll etmə bacarıqlarını, öyrənənlərin sərbəst düşünmə və qərar vermə qabiliyyətini formalaşdırmağa kömək edir. Avtorizasiya Yanaşması öyrənənlərin öz öyrənmə prosesinə nəzarət etmələrini və sərbəst şəkildə dil bacarıqlarını inkişaf etdirmələrinə zəmin yaradır. Bu yanaşma vasitəsilə öyrəncilərə öz biliklərini müstəqil şəkildə artırmağa və öyrənmə strategiyaları hazırlamağa

imkan verilir. Konstruktivizm yanaşması, öyrənənlərin öncəki bilik, bacarıq və təcrübələrini əsas götürərək yeni informasiyaların meydana gəldiyi bir yanaşmadır.

Bu yanaşmanın əsas xüsusiyyətləri onun dil öyrənənlərin fərdi təcrübələrinə əsaslanması, yeni əldə olunan informasiyaların qazanılmış təcrübələrlə əlaqələndirilərək möhkəmləndirilməsidir. Bütün sadalanan bu yanaşmalardan başqa dilin gündəlik həyatımızda istifadəsinə fokuslanan daha bir yanaşma tapşırıq əsaslı yanaşma adlanır. Bu yanaşma dil öyrənilməsinə real tapşırıqlar və hadisələr üzərində qurur. Bu yanaşma sayəsində öyrənənlər praktik tapşırıqları yerinə yetirərək dil bacarıqlarını inkişaf etdirirlər. Bu yanaşma öyrənənləri dilin gündəlik həyatımızda necə istifadə olunduğuna hazırlayır.

Nəticə

Müasir linqvistik və linqvodidaktik məsələlər, dilin öyrənilməsi və öyrədilməsi sahəsində yeni meydana gələn yanaşmaların və metodların dilimizdə öyrənilməsinə və tətbiqini həyata keçirir. Strukturalizm, funksionalizm, generativ dilçilik kimi nəzəri yanaşmaların və kommunikativ, problem həlli, interaktiv yanaşmaların tətbiqi, dil öyrənmə prosesinin daha effektiv və praktiki olmasına şərait yaradır. Həmçinin, müasir dilçilik nəzəriyyələri, dilin funksional aspektlərini, sosial və mədəni əlaqələrini təhlil etməklə, dilin real həyatda istifadəsini daha dərinlən anlamağa imkan verir.

Linqvodidaktika sahəsində tətbiq olunan yeni metodlar, öyrənilənlərin dil bacarıqlarını yalnız nəzəri şəkildə deyil, həm də real dünya şəraitində inkişaf etdirmələrini təmin edir. Kommunikativ yanaşmalar, konstruktivist tədris modelləri, tapşırıq-əsaslı yanaşmalar və müstəqil öyrənmə metodları, dilin öyrənilməsində daha aktiv və effektiv iştirakını təşviq edir (Larsen-Freeman, Diane, 1986).

Bütün bu müasir yanaşmalar və metodlar, dilin həm nəzəri, həm də praktik baxımından öyrədilməsi və öyrənilməsi prosesini müasir tələblərə uyğun olaraq daha geniş və dinamik bir şəkildə inkişaf etdirməyə imkan verir. Bu yanaşmaların tətbiqi, həmçinin dil öyrənilənlərinin müxtəlif mədəniyyətlər və sosial mühitlərdə daha uğurlu kommunikasiya bacarıqları qazanmalarını təmin edir (Rod, 2003).

Ədəbiyyat

1. Brown, H. Douglas (2000). *Principles of Language Learning and Teaching*.
2. Chomsky, N. (1957). *Generativ dilçilik: dilin strukturunun təbii grammatikası*.
3. Ellis, R. (2003). *Tapşırıq əsaslı yanaşma: real dünya tətbiqləri*.
4. Halliday, M. (1978). *Funksionalizm və dilin istifadəsi*.
5. Kramsch, C. (1993). *Kommunikativ yanaşma: dilin praktiki istifadəsi*.
6. Larsen-Freeman, D. (2000). *Techniques and Principles in Language Teaching*.
7. Nunan, D. (1999). *Problem-həll yanaşması və dil öyrənmə*.
8. Saussure, F. (1916). *Strukturalizm və dilçilik*.
9. Vygotsky, L. (1978). *Sosial interaksiyon və dilin inkişafı*.

Daxil oldu: 16.12.2024

Qəbul edildi: 19.03.2025